NARRATIO,

IN QVA TRACTATVR

de apparitione, abjuratione, cõverſione, & ſynaxi Illuſtriſſimæ Principis Carlottæ Catharinæ Trimolliæ Principiſſæ Condęi, Henrici Borbonii, primi in Frãcia Principis Sanguinis, primíque Paris Mater.

P. V. D. P. C.

Amico ſuo chariſſimo Raphaëli Parvivallis Regio Typographo, S. P. D.

POSTQVAM *intellexi, te nondum ſub prælum miſiſſe Narrationem de regio in noſtram Rothomagenſem civitatem ingreſſu, cùm ſua Majeſtas Chriſtianiſſima in eam ovans invecta eſt: Nec etiã aliam Narrationem de illuſtriſſimi D. Gi!*

berti Talbot Comitis Salopiæ adventu, qui Garterium suæ Majestati Christianissimæ obtulit gratulans, ac de ejusdem quoque Garterii, sive Periscelidis origine. Neque etiam itidem Narrationem de numero Equitũ auratorum, quos sua dicta Majestas in suum Ordinem sancti Spiritus coaptavit in eadem civitate, atque de ipsius Ordinis institutione (tu enim mihi dixeras, te in animo habere, ut eæ omnes Narrationes in publicum prodirent, ex tua officina) apud me iis perpensis hanc Narratiunculam cõtexere constitui de conversione Illustrissimæ Principissæ Carlottæ Catharinæ Trimolliæ, quæ mater est Illustrissimi Principis Henrici Borbonii, primarii & inter Principes regii sanguinis, & necnon inter Franciæ Pares, ubi tractatur à me quo pactò illa ad verum Dei ovile fuerit admissa: ac de eius Synaxi in Ecclesia metropolitana ejusdem civitatis. Quam quidem Narratiunculam tu aliis adjunges sub eodem prælo; ut proximè

eam ſequatur, quæ eſt de Ordine ſancti Spiritus. Sitque quarta numero, ut in titulo ipſo ego appoſui. In quo te rogo, ut caveas, ne quis error committatur: quia hiſtoria eſt digna quæ excudatur, & mandetur memoriæ, ad exemplum poſteris in ſæcula, quæ ſuccedent. Quod etiam juvare poterit Epiſcopos, Inquiſitores, Prælatos, Pœnitentiarios, & alios, quibus incumbit admittere in ſinum Eccleſiæ illos, qui excæcati ſunt officiis ac fraudibus hæreticorum, ut ſit illis pro formula obſeruandi ritus in iis, qui convertuntur. Quod non abs re commemoro, quia ſcio multos hîc grauiſſimè errare ſolitos.

NARRATIO QVARTA, in qua tractatur de apparitione, abjuratione, cōversione & synaxi Illustrißimæ Principis Carlottæ Catharinæ Trimolliæ Principissæ Cōdæi.

DECIMA nona Decembris, anno Domini 1596. die Iovis ingressa est in civitatē Rothomagensem Illustrissima D. Carlotta Catharina Principissa Condæi, ex sancto Germano ad Hayam profecta: ubi tum cum liberis Principibus habitabat. Ingressio autem illa simpliciter peracta est, sine rumore & sine plausu; quæ est innata consuetudo Principissæ Illustrissimæ, & summa humilitas, qua in omnibus suis actionibus vti solet. Postquam verò illa aduenisset,

ſtatim Majeſtas ſua Chriſtianiſſima non ſolùm ad poſtulationem illuſtriſſimorum dominorum, Comeſtabilis & Ammiralis, qui ambo ſunt ejuſdem Principiſſæ avunculi, ſcilicet fratres matris ſuæ, Dominæ dum viveret, ſelectiſſimæ, & omnes laudes, quæ in mulierum genus cadere poſſunt, ſupergreſſæ; ſed etiam ſpōte ſua & motu proprio, ut firmiter Catholicam fidem amat & amplectitur: qui verus eſt Chriſtianiſmus. Conſtituit Rex ipſe, inquam, conſtituit, ut illa Principiſſa tandem id exequeretur, quod jamdudum multos ante dies determinarat agendum fore, & ipſa majorē in modum affectabat. Nimirum, ut Calviniſmū illa ejuraret in manibus Illuſtriſſimi & Reverendiſſimi D. D. Alexandri Medices, Cardinalis & Archiepiſcopi Florentiæ, Sūmi Pontificis ſan-

ctæq; Sedis Apostolicæ Legati à Latere in Franciæ regno. Qui quidem, semel de eo admonitus tale esse cõsilium, misit domum Illustrissimæ Principissæ Dominum Alexandrum Iustum, sanctissimi Domini nostri capellanum, & sacræ Rotæ Auditorem, necnon cancellariæ legationis Regentem, virum insignẽ pietate, & maturum judicio, & consiliis gravem, ut illi processum institueret, scilicet ut ab illa intelligeret speciatim, quas illa opiniones sequuta esset contra Ecclesiæ Romanę doctrinam (illa porrò diligentia erga omnes ad Ecclesiam redeuntes adhiberi debet, sive qui de novo ad illam accedũt, ut Sarraceni, Turcæ, & Pagani: aut qui etiam sunt in ipsa hæresi nati & alti. Idque debet resciri ab iis, qui scripserunt & dogmata sparserũt, quænam illa sunt, ut de suis errori-

bus pleniorem ipſi pœnitentiam facere poſſint. Et de his omnibus debet fieri mentio particularis in ſua abjuratione.) Comperit illam Principiſſam nullam habuiſſe propriam opinionem: nam credebat Purgatorium, Liberum arbitrium profitebatur, Fidem ſine operibus eſſe mortuam, Sacramēta ſeptem, & Auctoritatem Sanctiſſimi Papæ agnoſcebat liberè. Denique credebat & profitebatur quicquid Eccleſia Romana aſſereret in univerſum. Error vnus & maximus illius erat, quòd ſequuta eſſet omnes ritus hæreticorum, & conſtitutiones illorum, & quòd cœnam cum illis feciſſet. Simul errav erat plurimùm in eo, quod dum hæc ageret, ſibi perſuadebat, ſe non eſſe extra gremium Eccleſiæ Romanæ, quandoquidem in corde ſuo non adverſabatur illius doctrinæ, imò cre-

debat, & confitebatur id totum quod ipsa Ecclesia credit & confitetur : Quæ quidem persuasio erat mera hæresis. Facto processu & ab Illustrissimo D. Legato satis prospecto, statim fuit conclusum ut illa eã abjurationem celebraret ad primam octavam Natiuitatis Domini, hoc est die Sancti Stephani Protomartyris, tertia hora pomeridiana, qui fuit dies octavus ex quo illa ingressa fuerat eandem civitatem, intra Ecclesiam Divi Michaëlis, propter vicinam, qua contingebat domũ Domini de Bourtruda, ubi fuerat Dominus Illustrissimus Legatus hospitio exceptus. Adeóque etiam quia non existimabatur ab illa parte, fore magnum populi concursum, ut ille actus haberetur sine perturbatione & cum tranquillitate; sed contrariũ accidit, quia tantus fuit, tamque magnus populi

conventus (etſi negotium minimè publicatum fuiſſet, ut fieret ſine rumore & ſtrepitu) & tam vehemens, ut coacti fuerint ſtipatores & honorarij milites Illuſtriſſimi Domini Comeſtabilis valla pangere aggeſtis arculis, lapidibus, & palis in circuitu Eccleſiæ: & tandem fuit neceſſarium domino Comeſtabili, ipſis operis adeſſe pro ſua virili. Vidi quæcunque ibi acta ſunt. Cùm accederet ipſa Principiſſa cum Illuſtriſſima domina Comeſtabili,& domina Ammiralia cum aliis multis primariæ nobilitatis dominabus præcipui ſtẽmatis,cũctæ fuerunt eò redactæ, ut ipſa valla tranſcenderent , in quo multum laboravit Illuſtriſſimus Comeſtabilis , dum eas ambabus vlnis exceptas , in Eccleſiam aſportaret: Et mihi ipſi manum præbuit adjutricem benigniſſimè. Forſitan ſi ille non

adfuiſſet, ego foras excluſus remanſiſſem. Ab ipſa porrò porta ad capellam majorem uſque, ubi ſedebat Illuſtriſſimus Dominus Legatus in Pontificalibus prope altare magnum, multùm operæ & temporis impenderũt illæ, ut ad eum locum pervenirent ſumma cum difficultate. Quia non ſolùm fornix Eccleſiæ totus erat gente oppletus, quæ magno impetu ferebatur; ſed ſuperius tectum, columnæ, gradus, parietes cum ſcalis penſilibus onerabantur ingenti multitudine. Denique omnia erant loca occupata gente non plebeia quidem, quia plebi prohibebatur aditus facilè: ſed nobilibus & magnatibus ſummæ auctoritatis. Cùm porrò acceſſiſſet Principiſſa, flexis genibus ſecus pedes Illuſtriſſimi Domini Legati incepit apparitionem ſuam facere, ea forma.

EGO CARLOTTA CATHARINA *de la Trimoille humiliter & supplex compareo coram Dominatione vestra Illustrißima & Reverendißima, & ei omnia qua decet reverentia supplico, quatenus stante quòd me pœnitet errorum contra sanctam Fidem, quam tenet, docet & prædicat sancta Catholica & Apostolica Romana Ecclesia, ipsámque sanctam Dei Ecclesiam, illiúsque jura & personas, non solùm perperam credendo omnes errores Calvinismi: sed etiam male operando: Videlicet quòd ego cœnam Calvini pro Sacramento exercuerim, cæterísque omnibus erroribus & hæresibus Calvinismi adhæserim, & illos sequuta fuerim: Ac ab illis in futurum divina aßistente gratia abstinere, ac Sanctißimi Domini nostri Papæ, & S. Ecclesiæ mandatis parere, & stare volo, & ita promitto: Dignemini concedere benedictionem & absolutionem à censuris per me incursis, ac me in communionem sanctæ Sedis Apostolicæ reci-*

pere; & cum eadem reconciliare in forma Ecclesiæ consueta, offerens & promittens hæreses & errores quoscúmque corde sincero & fide non ficta abjurare, fidémque Catholicam profiteri, juxta formam mihi assignandam, cæteráque omnia alia & singula pro parte mea adimplenda, bona fide adimplere ad omne mandatũ Sanctissimi Domini nostri Papæ & S. Sedis Apostolicæ, ac Illustrissimæ & Reverẽdissimæ Dominationis vestræ: Eámque suppliciter & humiliter peto & supplico instanter & instantissimè EGO CARLOTTA CATHARINA DE LA TRIMOILLE.

Qua quidem petitione & supplicatione per prælibatum Illustrissimum ac Reverendissimum Dominum Cardinalẽ Legatum audita ac intellecta, idem Illustrissimus, ut supra sedem Salvatoris, Domini nostri Iesu Christi nomine invocato, pronuntiavit, prout in schedula manu suæ ipsius Illustrissimæ ac Reveren-

dissimæ Dominationis subscripta, quam tradidit & consignavit Symoni Ianel, Clerico Tullensis diœcesis, publico Apostolica authoritate, & in Archivo Romanæ Curiæ descripto Notario, & Legationis Scriptori, legendam & publicandam; qua quidem humiliter recepta ut decet, mādatis parendo suæ Dominationis Illustrissimæ, ad præsentiam supradictæ Excellentissimæ, ac Illustrissimæ Dominæ Principissæ audientis & intelligentis, perlegit & publicavit tenoris infradicti sub verbis.

Nos ALEXANDER *tituli Sanctæ Praxedis Presbyteri, Cardinalis Florentiæ, Sanctissimi Domini nostri Domini Clementis, divina providentia Papæ octavi, & Sedis Apostolicæ de Latere Legatus in hoc regno, sufficienti, ad infradicta per litteras Sapientissimi Domini nostri Papæ & Sedis ejusdem, facultate muniti, cùm*

Illustrissima & Excellentissima Domina Carlotta Catharina de la Trimoille Principissa Condensium, coram nobis sponte cōparuerit, ac juridicè confessa fuerit, tenuisse & credidisse supradictos errores, & hæreses, & verba; exercuisse cœnam Calvini pro Sacramento, cæterísque omnibus erroribus Calvini adhæsisse, & sequutam fuisse. Quapropter visa tua spontanea apparitione, ac supradictorum errorum & hæresum confessione, visísque videndis, & consideratis considerandis, ad infradictam sententiam devenire decrevimus.

CHRISTI NOMINE INVOCATO pro tribunali sedentes, & solum Deum præ oculis habentes, per hanc nostram diffinitivam sententiam, quam de Reuerēdorum Patrum, Sacræ Theologiæ, & Iuris utriusque Doctorum consilio fecimus, in his scriptis in hujusmodi causa & causis coram nobis vertentibus, Dicimus, Pronuntiamus, Sententiamus, Decernimus, & Declaramus

te Principissam antedictam fuisse hæreticam, & propterea in omnes pœnas & censuras Ecclesiasticas à sacris Canonibus, aliísque constitutionibus generalibus, & particularibus contra huiusmodi delinquentes inflictas & promulgatas incurrisse. Verùm, quia sponte apparuisti, ac liberè errores tuos confessa es; & illorum veniam & misericordiam humiliter petis, te ab omnibus & singulis excommunicationis sententiis, ceu & pœnis Ecclesiasticis, quas præmissorum occasione & causa quomodolibet incurristi, absoluimus; dummodò priùs corde sincero & fide non ficta abiures, maledicas, detesteris, & anathematizes hæreses & errores, quos tenuisti & credidisti, unà cum omnibus & quibuscumque aliis hæresibus & erroribus contra sanctam Catholicam & Apostolicam Romanam Ecclesiam, se se quomodolibet extollentibus, prout hac nostra diffinitiva sentẽtia tibi faciendum præcipimus, modo & forma tibi à nobis tradenda. Et ut faciliùs

veniam & misericordiam errorum tuorum à Deo cõsequaris, pro pœnitentiis salutaribus tibi injungimus, ut quolibet die Lunæ per annum celebrari facias in aliqua Ecclesia tibi bene visa Missam Defunctorum, & eidem Missæ, dum celebrabitur, intersis; Quolibet mense sacratissimum Eucharistiæ sacramentum sumas; Quolibet die Sabbathi recites officium beatæ Mariæ: reservantes nobis facultatem, easdem pœnitentias in graviores alias, sive leviores commutandi: & ita Dicimus, Pronuntiamus, Sententiamus, Decernimus, Declaramus, pœnitentias Injungimus, & Absolvimus, isto & omni alio meliori modo quibus possumus & debemus. ITA PRONVNCIAMVS, ALEXANDER CARDINALIS FLORENTIAE LEGATVS.

Quaquidẽ schedula pronuntiationis & decreti lecta, eadem Illustrissima Domina Principissa dixit, se illud eodẽ modo lectum & publicatum intellexisse, ac il-

lud & omnia in eo contenta humiliter, & reverenter acceptare, eidémque parere, & ſatisfacere velle: & ſucceſſivè in illius executionem eodem modo conſtituta, & genu flexa ſchedulam etiam manu ejuſdem Principiſſę ſubſcriptam, continentem hæreſum abjurationem, ac promiſſionem de parendo mãdatis Eccleſiæ, & de adimplendo mandata, & pœnitẽtias per ſuam Dominationẽ Illuſtriſſimã injũctas & injungendas, ac ſacroſanctis Dei Evangeliis ante eam poſitis, ac per eam manibus tactis Abjuravit, Promiſit, & Iuravit, & alia fecit prout in decreta ſchedula latiùs continetur: qua ſchedula eidẽ notario ſupradicto tradita & conſignata de mandato ejuſdem Illuſtriſſimi Domini Cardinalis Legati pro ipſa Illuſtriſſima Domina Principiſſa alta & intelligibili voce, primùm lin-

gua Gallica, deinde Latina perlegit, in hunc, qui sequitur modum. Verba Principissæ.

EGO CARLOTTA CATHARINA DE LA TRIMOILLE, PRINCIPISSA CONDENSIUM, constituta personaliter in judicio, & genu flexa coram vobis Illustrissimo & Reverendissimo D. D. ALEXANDRO CARDINALI Sanctissimi Domini nostri Papæ, & Sedis Apostolicæ in hoc regno Franciæ de Latere Legato, Sacrosancta Dei Evãgelia coram me posita, manibus corporaliter tangens, sciẽs neminem salvum fieri posse extra illam fidem, quam tenet, prædicat, profitetur, & docet sancta, Catholica & Apostolica Ecclesia Romana: cõtra quam Fateor & Doleo me graviter errasse, eo quòd credidi, & tenui hæreses, verba; Exercui cœnam Calvini pro Sacramento, cæterisque omnibus erroribus adhæsi & sequuta sum: quos errores & hæreses me summopere tædet & pœnitet tenuisse & credidisse, & propterea illas Abjuro,

Maledico, Detestor & Anathematizo vnà cum omnibus, & quibuscumque aliis erroribus & hæresibus contra prædictam sanctam Ecclesiam, sese quomodolibet extollentibus. Et juro me nunc toto corde credere & in futurum credituram, Deo adjuvante, quicquid tenet, credit, profitetur, prædicat & docet prædicta sacrosancta Ecc'sia: & promitto, ac juro, me nunquam in posterum prædictas hæreses, nec earum aliquam, nec aliquam aliam hæresim, ceu errorem credituram, neque illis adhærebo, neque prædicta, neque alia hæreticalia committam, aut faciam, neque in posterum hæreticis opem, auxilium, consilium, aut favorem circa hæreses & errores, ceu eorumdem occasione præstabo, aut impendam: nec ab aliis præstari, aut impendi faciam. Iuro & me integrè adimpleturam omnes pœnitentias mihi injunctas, sive injungendas, & si unquã aliquibus ex meis promissionibus & juramentis (quod Deus avertat) contravenerim, me obli-

go, & submitto omnib⁹ pœnis, & sacris Canonibus, aliisque constitutionibus generalibus & particularibus, contra hujusmodi delinquẽtes inflictis, & promulgatis. Sic me Deus adjuvet: & hæc sancta Dei Evãgelia, quæ propriis manibus tango EGO CARLOTTA CATHARINA DE LA TRIMOILLE, PRINCIPISSA CONDENSIUM.

Et ad confirmationem & corroborationem omnium promissionum ac declarationum meæ sinceræ voluntatis, infradictam Catholicæ & Orthodoxæ fidei professionem expressè Facio & Emitto, quam propria manu scripsi EGO CARLOTTA CATHARINA DE LA TRIMOILLE. His dictis hujusmodi professionẽ emisit. Videlicet,

EGO CARLOTTA CATHARINA DE LA TRIMOILLE *firma fide Credo, & Profiteor omnia & singula, quæ continentur in Symbolo Fidei quo sancta Romana Ecclesia vtitur. Videlicet,*

CREDO IN VNUM DEUM, *Patrem omnipotẽtem, factorem cœli & terræ.*

Visibilium omnium & invisibilium. Et in unum Dominum IESVM CHRISTVM, *filium Dei unigenitum. Et ex Patre natum ante omnia sæcula, Deũ de Deo, lumen de lumine, Deũ verum de Deo vero. Genitum, non factum, consubstantialem Patri, per quẽ omnia facta sunt. Qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit de cœlis, & Incarnatus de Spiritu sancto ex* MARIA *virgine*, ET HOMO FACTVS EST. *Crucifixus etiam pro nobis, sub Pontio Pilato passus, & sepultus est, & resurrexit tertia die secũdum scripturas. Et ascendit in cœlum, sedet ad dextrã Patris. Et iterum venturus est cum gloria judicare vivos & mortuos. Cuius regni non erit finis. Et in Spiritum sanctum Dominũ & vivificantem, qui ex Patre filióque procedit. Qui cum Patre & filio simul adoratur & conglorificatur. Qui loquutus est per Prophetas. Et unam sanctam Catholicam & Apostolicam* Ecclesiam. *Confiteor unum Baptisma*

in remiſsionem peccatorum. Et expecto reſurrectionem mortuorum. Et vitam venturi ſæculi. AMEN. *Apoſtolicas & Eccleſiaſticas traditiones, reliquáſque ejuſdem Eccleſiæ obſervationes & conſtitutiones firmiſsimè Admitto & Amplector. Item ſacram Scripturam juxta eum ſenſum, quem tenuit, & tenet ſancta Mater Eccleſia: cujus eſt judicare de vero ſenſu, & interpretatione ſacrarum Scripturarum Admitto, nec eam unquam niſi juxta unanimem conſenſum Patrum, accipiam & interpretabor.* PROFITEOR *quoque* 7. *eſſe verè & propriè Sacramenta Novæ Legis à* IESV CHRISTO DOMINO NOSTRO *inſtituta, atque ad ſalutem humani generis, licet non omnia ſingulis neceſſaria. Scilicet* BAPTISMVM, CONFIRMATIONEM, POENITENTIAM, EVCHARISTIAM, EXTREMAM VNCTIONEM, ORDINEM, & MATRIMONIVM: *illámque gratiam conferre. Et ex his Baptiſmum, Confirmationem, & Ordinem ſine ſacrilegio reiterari*

non posse. Receptos quoque & approbatos Ecclesiæ Catholicæ ritus in supradictorum omnium Sacramentorum solemni administratione Recipio & Admitto. Omnia & singula quæ de peccato originali & de justificatione in sacrosancta Tridentina Synodo definita & declarata fuerunt Amplector & Recipio. PROFITEOR *pariter in Missa offerri Deo verum, proprium, & propiciatoriũ sacrificium pro vivis & defunctis, atque in sanctissimo Eucharistiæ sacramento esse verè, realiter & substantialiter corpus & sanguinem, unà cum anima, & divinitate* DOMINI *nostri* IESV CHRISTI, *fieríque conversionem totius substãtiæ panis, in corpus, & totius substantiæ vini, in sanguinem, quam conuersionem Catholica Ecclesia Transsubstantiationẽ appellat. Fateor etiã sub altera tantùm specie totum, atque integrum Christum, verúmque sacramentũ sumi. Constãter teneo Purgatorium esse, animásque ibi detentas fidelium suffragiis*

juvari. Similiter & Sanctos vnà cum Christo regnantes, venerandos atque invocandos esse, eósque orationes Deo pro nobis offerre, atque eorum reliquias esse venerãdas. Firmissimè assero imagines Christi, ac Deiparæ semper virginis, necnon aliorum Sanctorum habendas & retinendas esse, atque eis debitum honorem, ac venerationem impertiendam: Indulgentiarum etiam potestatẽ à Christo in Ecclesia relictam fuisse, illarúmque usum Christiano populo maximè salutarem esse Affirmo. Sanctam Catholicam & Apostolicam Romanam Ecclesiam Matrem & magistram Agnosco; Romanóque Pontifici, beati Petri, Apostolorum Principis, successoris, ac Iesu Christi Vicario veram obedientiam Spondeo, ac Iuro: Cætera item omnia à sacris Canonibus, & Oecumenicis Conciliis, ac præcipuè à Sacrosancta Tridentina synodo tradita, definita & declarata, indubitãter Recipio atque Profiteor, simúlque contraria omnia atque hæreses quascũque

ab Eccle

ab Eccleſia damnatas, rejectas, & anathematizatas, ego pariter Damno, Rejicio, & Anathematizo. Hanc veram Catholicam fidem, extra quam nemo ſaluus eſſe poteſt, quam in præſenti ſpõte Profiteor, & veraciter Teneo, eandem integram & inviolatam, uſque ad extremum vitæ ſpiritũ conſtantiſſimè (Deo adjuvante) retineri & confiteri, atque à meis ſubditis, vel illis, quorum cura ad me in munere meo ſpectabit, teneri, doceri, & prædicari, quantùm in me erit, curaturam, EGO EADEM CARLOTTA CATHARINA DE LA TRIMOVILLE *Spondeo, Voveo, ac Iuro: Sic me Deus adjuvet, & hæc ſancta Dei Evangelia.*

Quibus peractis & eadem Domina Principiſſa præſiſtente genu flexa recitare cœpit Illuſtriſſimus Dominus Legatus unà cum illuſtriſſimis Dominis Prælatis aſſiſtentibus alternatim pſalmum Miſerere mei Deus, quo finito incepit ſtatim eodẽ ordine, Deus

misereatur nostri. Interea verò dum Illustrissimus Dominus Legatus suum versiculum recitaret, ad quemlibet leviter cōtingebat cum virgula spatulas Dominæ Principissæ eam absolvendo. Hîc animadvertēdum est, quòd, cùm illustrissima Domina Comestabilis esset D. Principissæ proxima, ita in angustias redacta fuerit, ut nec se movere loco, nec caput inclinare, aut avertere posset. Vnde accidit, ut plus illic, quàm aliæ omnes mereretur: quia scilicet, cùm dicti psalmi recitarentur antiphonatim, ut dictū est, ab Illustrissimo D. Legato & clero præsente: & ad quemque versiculum D. Legatus ipsam Principissam scipiunculo, vel virgula tangeret in humeris, (juxta ritum & constitutionem Ecclesiæ) cùm in spatulam sinistram deflecteret, simul caput & vultum multis vicibus Dominæ Comestabilis contin-

gebat. Quod advertẽs ipſe D. Legatus, abrupit punctum virgulæ verſus cuſpidem : quod ferè omnes putabamus hoc animadverſo fuiſſe partem aliquã hujúſce ceremoniæ. Sed ego reſcivi ex ore ipſius Illuſtriſſimi D. Legati veritatem rei. Hæc diximus, ne quis deinceps in eo hallucinetur ubi veritatem reſciſcat.

MISERERE MEI DEVS *ſecundum magnam miſericordiam tuam.*

Et ſecundum multitudinẽ miſerationum tuarum : dele iniquitatem meam.

Amplius lava me ab iniquitate mea: & à peccato meo munda me.

Quoniam iniquitatem meam ego cognoſco : & peccatum meum contra me eſt ſemper.

Tibi ſoli peccavi, & malũ coram te feci : Vt juſtificeris in ſermonibus tuis, & Vincas cum judicaris.

Ecce enim in iniquitatibus cõceptus ſum : & in peccatis concepit me mater mea.

Ecce enim veritatem dilexisti: incerta & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi.

Asperges me Domine hyssopo, & mundabor, lauabis me, & super niuem dealbabor.

Auditui meo dabis gaudium & lætitiam: & exultabunt ossa humiliata.

Auerte faciem tuã à peccatis meis: & omnes iniquitates meas dele.

Cor mundum crea in me Deus: & spiritum rectum innova in visceribus meis.

Ne projicias me à facie tua: & spiritum sanctum tuum ne auferas à me.

Redde mihi lætitiam salutaris tui: & spiritu principali confirma me.

Docebo iniquos vias tuas: & impii ad te convertentur.

Libera me de sanguinibus Deus Deus salutis meæ: & exultabit lingua mea justitiam tuam.

Domine labia mea aperies: & os meum annunciabit laudem tuam.

Quoniam si voluisses sacrificiũ de-

dissem: utique holocaustis non delectaberis.

Sacrificium Deo spiritus contribulatus: cor contritum & humiliatum Deus non despicies.

Benignè fac Domine in bona voluntate tua Sion: ut ædificentur muri Hierusalem.

Tunc acceptabis sacrificium justitiæ oblationes & holocausta: tunc imponent super altare tuum vitulos.

Gloria Patri & Filio & Spiritui sancto.

Sicut erat in principio & nunc & semper, & in sæcula sæculorũ. Amen.

DEUS misereatur nostri & benedicat nobis: illuminet vultum suum super nos & misereatur nostri.

Ut cognoscamus in terra viam tuam: in omnibus gentibus salutare tuum.

Confiteantur tibi populi Deus, confiteantur tibi populi omnes.

Lætentur & exultent gentes, quoniam judicas populos in æquitate, & gentes in terra dirigis.

Confiteantur tibi populi Deus, confiteantur tibi populi omnes, terra dedit fructum suum.

Benedicat nos Deus Deus noster, benedicat nos Deus, & metuant eum omnes fines terræ.

Gloria Patri & Filio & Spiritui sancto.

Sicut erat in principio & nunc & semper & in sæcula sæculorum. Amẽ.

Hîc surrexit Dominus Legatus sine mitra in capite.

Kyrie eleison; Christe eleison.

Kyrie eleison. Pater noster, &c.

Vers. Et ne nòs inducas in tentationem.

Resp. Sed libera nos à malo.

Vers. Salvam fac ancillam tuam.

Resp. Deus meus sperantem in te.

Vers. Nihil proficiet inimicus in ea.

Resp. Et filius iniquitatis nõ nocebit ei.

Vers. Esto nobis Domine turris fortitudinis.

Resp. A facie inimici.

Vers. Domine exaudi orationẽ meam.

Resp. Et clamor meus ad te veniat.

Vers. Dominus vobiscum.
Resp. Et cum Spiritu tuo.

OREMVS.

Præsta quæsumus Domine huic famulæ tuæ dignum pœnitentiæ fructũ, ut Ecclesiæ tuæ Sanctæ, à cujus integritate deviaverat peccando, admissorum veniam consequendo, reddatur innoxia. Per Christum Dominum nostrum. Resp. Amen.

Hîc sedit Dominus Legatus, & accepta mitra dixit.

OREMVS.

DEVS cui proprium est misereri semper & parcere, suscipe deprecationem nostram, ut famulam tuam Carlottam Catharinam, quam excommunicationis cathena constrinxit, miseratio tuæ pietatis clementer absolvat. Per Christũ Dominũ nostrum. ℟. Amen.

Deinde dixit.

Authoritate Dei Omnipotentis, & beatorũ Apostolorum Petri, & Pauli, atque Ecclesiæ suæ Sanctæ, & ea qua fungor, Absolvo te à vinculo excõmu-

nicationis, qua ex causa hæresis ligata eras. In nomine Pa ✠ tris, & Fi ✠ lii, & Spiritus ✠ Sancti. Resp. Amen.

Deinde surrexit Dominus Legatus cum mitra, & ponens leviter manus super humeros Principissæ dixit.

Reduco te in gremium Sanctæ Matris Ecclesiæ, & ad consortium, & communionem totius Christianitatis, à quibus fueras per excommunicationis sententiam eliminata, & restituo te participationi ecclesiasticorum sacramentorum. In nomine Pa ✠ tris, & Fi ✠ lii, & Spiritus ✠ Sancti. Respons. Amen.

ERANT ibi videntes, & audiẽtes Illustrissimi ac Reverẽdissimi Domini, D. Petrus Gondy, tituli Sanctissimæ Trinitatis in monte Pincio, & Anna de Givry Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinales nuncupati; nec non Illustrissimus ac Reverendissimus, D. Franciscus à Gonzaga, Epis-

copus Mantuanus, Sanctissimi Domini D. nostri Papæ Sedísque Apostolicæ Nuntius in hoc Frãciæ regno: Reverendissimi Domini Antonius Grimanus Torcelensis, & Franciscus Scottus Termularum Episcopi, & Reverendissimus D. Alexander Iustus, de quo paulo ante jam diximus: Domini Ioannes Iacobus Adorno, & Victorius Ragazzonus Sanctissimi Domini D. nostri Papæ utriúsque signaturæ Referendarii: Attilius Amalteus Legationis Secretarius, & Lazarus Malvicinus Protonotarii Apostolici: Illustrissimi & Excellentissimi Domini Henricus Dux Montmorantius, regni Franciæ Comestabilis, & Carolus ejus frater Franciæ Admiralius, sive maris pręfectus: Carolus Robertus à Marcha ex Buillonæa prosapia masculus unicus relictus, ac ejus filius, primogenitus Hẽricus Marchæ Comes: illu-

ſtriſsimi Domini Horacius Rucelay, & Petrus de Nero, Illuſtriſſimi Domini Legati ex ſorore Lucretia nepos, Gulielmus de Gadagne Baron de Boteon, Seneſcallus Lugdunenſis, Ordinis Sãcti ſpiritus Eques, Hieronymus à Gondy; patritii Florentini: ac plurimi magnates, & viri nobiliſſimi quos recenſere longiſsimum erit. Adfuerunt quoque Dominus Paulus Alaleo, Sanctiſsimi Domini noſtri Papæ ceremoniarum Magiſter, Reverendi Domini Ioãnes Bandinus Abbas de Villars, & Lucas Duccius ejuſdẽ Legationis Abbreviator: nec nõ Domini Leonardus Deto, Octavius Ruina, Petrus Iacobus Cima, Coſmas Zambecarius, Ioannes Baptiſta Samperius, & Ioannes Paiſanus Domus D. Illuſtriſsimi œconomus, Milles Marionus Regis conſiliarius, quæſtor, ſive theſaurarius generalis Frãciæ in Oc-

citania, (quæ *Linguadoca* dicitur) intendens in rem quæstoriam in eadem provincia: nec non in domum & negotia D. Comestabilis, Petrus Guyllleminet, & Petrus Mieta, ambo nobiles & domestici Excellentissimi Principis testes ad præmissa una cum dicto Symone Ianel publico notario specialiter adhibiti atque rogati.

Postquã verò Illustrissimus Dominus Legatus omnia rite, quæ ad ceremoniam pertinerent, cõsumavit in eo actu, surgente Illustrissima Domina Principissa, fuit alta voce postulatus Pater reverendus frater Iosephus Texera Portugallensis, Ordinis Sãcti Dominici, Sacræ Theologiæ Magister, vir omnibus pro sua eruditione & doctrina probè cognitus: qui Cõfessarius multis annis fuit Domini Antonii Regis Portugalliç, sic in nostris partibus habiti & cognominati. Qui quidem An-

tonius in una quadam ſua epiſtola, quam nos vidimus ſcriptã ad ſummumPontificem tale de ipſo Patre perhibet teſtimonium his verbis. *Ac fratrem Ioſephum Texeram ſacræ Theologiæ Magiſtrum, virum de ſua patria optimè meritum, qui à primo ſui novitiatus anno, ad eum uſque quo me fuit ſecutus, plurimis honoribus & dignitatibus, cùm in ſuo Ordine, tum extra, in Portugallia functus eſt. Quemque veræ obedientiæ filium, & vitæ regularis acerrimum profeſſorem, ſuique Ordinis conſtantiſſimum propugnatorem ſemper & ubique extitiſſe omnes ſciunt &c.* Cùm acceſsit ſupradictus Pater ad Illuſtriſsimum D. Legatum, ei injunctum fuit à Cardinalibus aſsiſtentibus, ut in genua procumberet ſecus pedes dicti Illuſtriſsimi D. Legati, ut etiam erant flexis genibus iidem Illuſtriſsimi Cardinales & cæteri Prælati. Statim Dominus Legatus prolixo ſer-

mone declaravit, sibi benè constare, informatione facta per certos quosdam magni nominis viros, sapientes, pios, & virtutum omnium studiosos, quemadmodum ille semper egerit ubique religiosè, & fortiter, ut optimè etiam adoptioni suæ, Sancti Dominici filio corresponderet, dum in vivis agēdo spiritum divinum tanti Patris in terra retineret, affectus zelo augendæ Ecclesiæ Dei, & conversionis piæ eorum, qui in erroribus novarū opinionum versarentur. Adeóque etiā quia sibi compertum erat quòd dictus Pater esset notus & charus, non solùm suæ Majestati Christianissimæ, Principibus, Domino Comestabili, ac ejus fratri: sed etiam gratus ipsi Principissæ: ex qua etiam intellexerat, eidem ab ipsa fuisse commissam curam Excellentissimi Principis filii sui circa spiritualia in officio Consi-

liarii, Eleemosynarii, Concionatoris. Vt etiam illud ipsum munus habebat erga suam Majestatem Christianissimam. Itidémq; quia ille optimè callebat linguas, Italicam, & Gallicam. Iis de caussis & aliis multis dotibus, quibus ille esset insignitus, quas tunc silentio præteribat ob temporis angustias, significavit, se valdè gaudere, quòd ipsum isthic præsentem offendisset in eo actu, ut illi hanc oviculam committeret, quæ recèns ad rectam viam salutis redierat. Propterea se, ut Legatũ suæ Sanctitatis, & illius nomine, illi præcipere, ut id in pensum suũ annumeraret: Nimirùm de instituenda illa Principissa in iis omnibus, quæ ad fidem & doctrinam Christianam pertinẽt, erroribus, ritibus, & ceremoniis Calvinismi penitùs ejectis omnibus, atq; exeradicatis, perpetuáque oblivione extinctis: Ac si-

mul, ut sibi munus assumeret, quod ad Confessarii jus & authoritatẽ referri solet ad illam Principissam audiendam, & absolvendam ab omnibus suis peccatis & erroribus. Ad quod exequendũ munus, ille D. Legatus ipsi omnem suam potestatem conferebat, adeò integram, atque à Sanctissimo D. Papa habebat. Dicto Patri declaravit præterea D. Legatus, absolutionem, quã Principissæ contulerat, esse solummodò judicialem: sed alioquin se illi hoc injungere munus, ut illam sacramentaliter absolveret. Propterea ad se pertinere, ut illã audiret in confessione, & simul absolveret: atq; medio sacramenti pœnitentiæ, & altaris ipsa tunc perfectè, & realiter absoluta remaneret. Denique quartam horæ partem supradictus D. Legatus consumpsit in ea exhortatione ad Patrem Texeram, dũ eum

consiliis instituit, ac documentis ornat quāplurimis, ut recta collimaret in eo munere ac officio præstando, quo ipsum onerabat, maxima pars circunstantium non se loco movit, donec Illustrissim. D. Legatus finē fecit, ac posteà surrexit. Et quia non intellexerant plerique omnes verba illius, id maiorem in modum scire cupiebāt, & percunctabantur, ut quid fuerat vocatus iste Pater, & flexis genibus tam diu ibi perstiterat. Putabant enim dictum Patrem aliquam confessionem sive abjurationem ibi fecisse, & ob id mirabātur vehemēter, quia etiam agnoscebant virum, sciebántque eum non modò incolumem & alienum esse ab omni hęresis labe, nec non & pravæ opinionis: verùm etiam illum ipsum semper, & in omni parte sanctæ nostræ fidei propugnatorem diligentissimum fuerant experti.

Prȩterea notũ erat pleriſq; ejuſdẽ Patris exemplo, doctrina, & conſuetudine nonnullos hæreticorũ dogmata deſerentes verum Dei cultũ fuiſſe amplexos. Quod cùm reſcivisſẽt, gaudio ſummo affecti ſunt. Erat autem omnium tanta lætitia tantúmque gaudiũ & animi exultatio tota civitate, ut in illis diebus proximè ſequẽtibus, quacúmque incederet dictus Pater, cum maxima hilaritate, & concurſu plurimo eum ſibi invicem oſtenderent digito: ac dicerent. ECCE, HIC EST.

CAETERVM Domina Principiſſa ex labore iſtius diei malè ſe habuit nocte, ac in ſequenti die, qui erat Sancti Ioannis Evãgeliſtæ, ita ut nõ potuerit è cubiculo prodire. Sed cum nocte altera meliùs ſe habuiſſet, poſtquã illuxit dies, qui fuit Sanctorum Innocentium, decrevit cum ſuo Confeſſore primam à ſua con-

versione audire Missam in Ecclesia maiore Nostræ Dominæ. Quò se illa contulit circa decimam, eam comitātibus Illustrissimis Dominabus Comestabili, & Ammiralia, & aliis quamplurimis magnatibus, & primariæ notæ fœminis. Ipso die ei missā celebravit dictus Pater Texera, ut idē fecit in aliis Ecclesiis diebus sequētibus, usq; ad nonū diē Ianuarii, tertiā octavam post Regalia, die Iovis, quindecim diebus ab ipsius Principissæ conversione, quo die statutū est ab Illustrissimo Domino Legato, ut illa primū suum Pascha celebraret. Ego ipse die Mercurii præcedente circiter tertiam vespertinam secutus ipsam Principissam usque ad monasterium Capuchinorum vidi, cùm illa in primo sacello ad lævam, intrando Ecclesiam secus pedes dicti Patris Confessarii flexis genibus,

plùs unius horæ ſpatio perſtaret: & tandem ipſum eam abſolvere animadverti. Atq; quãvis procul abeſſem, audivi tamẽ abſolutionis verba. Inde reverſam ſum in domum uſq; ſuã comitatus. Die inſequente præſens fui in choro Ecclesiæ Maioris Noſtræ Dominę, cùm ibi ſacrũ faceret Illuſtriſſimus D. Legatus ad altare maius. Et cùm veniſſet tempus, quo Illuſtriſſima Principiſſa deberet ad altare accedere, perceptura de manibus dicti Illuſtriſsimi D. Legati ſacramentum diviniſsimum, omnibus illic proſtratis in genua, ſurrexit Termularũ Reverendiſsimus Epiſcopus Franciſcus Scottus, jam nominatus, (vir ſummus Theologus, gravis judicio & authoritate: in cujus vultu mihi viſus ſum veriſsimè antiquorum Præſulum, quos Eccleſia nobis commendat, venerabilem faciem contemplari)

& adiens Principiſſam Illuſtriſſimam, quæ erat genu flexo circa Cathedras chori dextri, illam admonuit jam adeſſe tempus, ut ad percipiendum ſanctiſsimum Domini Corpus accederet, & eã adjuvit, brachio ſublevans, eámque ab una parte comitatus eſt ad altare, cum ab altera parte adeſſet idem Pater Texera, qui ſecus illam etiam genu flexo per totum mane perſtiterat. Poſtquã verò ipſa diviniſsimũ Sacramentum percepit, eodem comitatu ſeſe in priſtinum, ubi ſedebat, locum recepit, vultu ſemper detecto, cum tam ſingulari modeſtia, & adeò compoſita devotione, ut omnibus admirationi fuerit, & plerique lachrymis fleverint obortis. Aſtiterunt in eo actu omnes magnates Eccleſiaſtici antè denominati: Principes verò & Domini pręcipui Henricus Borbonius, Dux Montpenſe-

rius, Renata Estensis Ducissa Nemorosiorũ, & Catharina Clivẽsis, Ducissa Guysiæ, illius nurus: Domina Comestabilis, Dominus Admiralius, & Gilbertus Trimollius, Marchio de Royã, ejusdem Principissæ consobrinus, Dominus Commendator de Chastes, Franciæ Viçadmiralius, & multi alii viri magnates & nobiles, & fœminæ innumeræ, cum infinita populari gẽte. Quæ res, cùm prævideri non potuerit, tantò admirabilior evasit. Præsertim quia eo ipso die contigit, ut Sua Majestas Christianissima convocaverit concilium publicum omnium Principum, & præcipuorum Coronæ & regni officialium, cum Deputatis civitatum, & urbium ex singulis Ordinibus, qui tunc erant ibi in comitiis coadunati, ut inde augurari posset quispiam non affuturos plerosque. Nihilomi-

nus tanta fuit populi & nobiliũ multitudo, ut nisi adessent Domini Comestabilis excubitores, essent omnes Principes, Prælati, ac Magnates multò pejus tunc habiti, quàm in conversione dictæ Principissæ fuerint in Ecclesia Sancti Michaëlis.

Peracto sacro Illustrissimus D. Legatus domum suam rediit. Statim eum secuti sunt Illustrissima Principissa, ducissæ, Nemorosiorum, & Guysiæ, Domina Comestabilis & aliæ pleræq; primariæ fœminæ. Nec verò Dominus Comestabilis, & D. Admiralis diu tardarunt. Cùm porrò fuissent omnes in unum congregati, convivium sterni & preparari cœptum est: quod quidem adeò fuit splendidum, opiparum, & pollucibile, quantùm animo perfectissimum concipi potest. Vidi certè plerósque viros nobilissimos illud admirari,

non tam ob rerum omnium copiam, quàm ob apparatum & induſtriã, qui apertè ſe multa ſympoſia lautiſſima, præterquàm iſthic, alibi vidiſſe: ſed illud præ cæteris omnibus inſtructiſſimũ, nec uſquam ſimile iſti vidiſſe aiebãt. Aderãt pluſquã trecenti viri nobiles, ac domicellæ: (cùm aula eſſet vaſtiſſimæ amplitudinis) qui, quæque illuc ſolùm ſpectatum venerant animi gratia. Atqui ipſiſſimi convivio ipſo frui non deſierunt. Quandoquidem quanta condîta famuli è menſa ſuſtulerunt, quæ multa plurima extiterunt, omnia illa impertierunt aſtantibus liberaliſſimè. Ita ut non eſſet ullus, ſive tenuis fortunæ ſive ópibus potens, qui nõ aliquid voraret inde, aut domũ ſuam aſportaret. Eodẽ die apud Illuſtr. Dominũ Legatum plures 200. convivati ſunt, præter ſuos familiares. Intra quem nume-

rum nobiles & Domicellæ D. Principissæ,& aliarum cum viris præcipuis comprehendi debent: quorum omnium mẽsæ eodem apparatu , atque illa D. Legati summa lautitia instructæ fuerũt. Excubabant præ foribus custodes duplici numero militum , tã è regia domo , quàm è D. Illustrissimi Comestabilis satellicio, adeóque D. Illustrissimi Legati ipsius. Ita , ut nullus ingrederetur, qui non esset alicujus notæ, aut ea libertate præditus agnosceretur. Multa multi de eo convivio sunt opinati quanti maximi constitisset. Qui propius scopum attigerunt, illi ad mille ducentorum aureorũ numûm æstimarunt. Qui minus,ad octingẽtorum. Qui tamen penitiùs penum ipsum D. Legati introspexerunt, consultis etiam præstantissimis archimagiris , qui in eo operam suam locarunt,id totum

quicquid impenſum fuit, non pluris quàm ſexcẽtorum aureorũ numûm, vel minoris ad quadringentorum diſpendium illud deveniſſe cenſuerunt. Sed revera ex promocondi viri nobilis & magnifici fidelitate & induſtria, necnon ope & vigilantia ſuppræfectorum ſuorum, non trecentorum numûm aureorum impẽſam excesſit. Tantùm valet ſervorum fidelium zelus & amor ergaDominum. Vt ſupra dixi, nõ tantùm affluentiam admirabantur, ut ipſam ſtructuram epularũ cum tanta promptitudine apponendi, ſilentio & tranquillitate ſerviendi: ut non plus eſſet ſtrepitus, quàm ſi quinque vel ſex convivæ tantùm mẽſis accubuiſſent. Quæ res digna eſt notatu, & admiranda valdè. Poſtquàm verò gratię actæ fuerunt, inferũt famuli menſæ quædam operis piſtorii artopegmata, quorũ erat

piſtura, è Zucaro candidiſsimo condito, confecta. Rogarunt autem Principiſſas, ut illa arto-pegmata detegere vellent, & adaperire. Mox autem, ut aperta fuerunt, exiliunt cuniculi puſilli multicolores, cum campanulis è collo penſilibus argēteis, cū multis ſimul paſſerculis. quod quidem omnes convivas magno applauſu exhilaravit, ac circunſtantes, cùm ipſi cuniculi ſe in fugam currendo conjicerent, paſſerculi verò evolarēt. Verùm cùm è veſtigio multi venatores inſiſterent, ne unus quidem ipſorum evadere potuit. Omnes denique ex ipſo convivio adeò hilares exierunt, tantáque animi voluptate perfuſi, ut multos poſt dies in aula nulli alii haberentur ſermones, quàm de eò.

ATQVE ita mihi viſum eſt omnia hæc particulatim deſcribere multas ob cauſas graves, quas

quiſq; per ſe expendere poteſt ob tantæ rei admirationẽ, quanta eſt Illuſtriſsimæ Principiſſæ verè pia converſio, & benigna ſimul ejuſdem in gremium Eccleſiæ receptio. Potiſsimùm verò ob ipſius actus dignitatem & rituum, qui in ejuſmodi obſervari debent: nec prætermiſſo verè ſpiritualis gaudii ſymbolo, quod Illuſtriſsimus D. Legatus voluit paterna liberalitate, ut ſic terrena cœleſtibus reſponderent, quandoquidem Angeli Sancti in converſione peccatorum lætantur. Et ſic etiam omnes in ſalute animarum gaudere debent. Hîc addidi epiſtolas duas, unam Illuſtriſſimę D. Principiſſæ, poſt ſuam ad ſinum Romanæ Eccleſiæ converſionẽ, Miſſam ad D.D. noſtrũ Papam: Alteram ejuſdem Domini D. Papæ ad ipſam Principiſſam. Atque diſputationem in qua determinatur, quomodo ſint Minores re-

ducendi in gremium Ecclesiæ: Vale. Si quid aliud tibi præstare possum, mi Raphael, tutè me mone. Non deero juri mutuæ inter nos morituræ nunquam amicitiæ. Deus adesse velit cunctis omnibus. Dat. Parisiis 12. Martii anni 1598.

Epistola Illustrissimæ Dominæ D. Principissæ, Henrici Condæi Principis matris, post suam in Sanctæ Ecclesiæ gremium conversionem, missa ad summũ Pontificem Clementẽ VIII. ex Gallico in Latinum translata.

SANCTISSIME PATER,

Postquã mea privata incommoda, & calamitates publicæ non mihi concedunt, mittere ad sanctitatem vestram unum aliquem ex meis nobilibus domesticis, uti debebam, & mihi esset in votis, hac libertate uti constringor, ut hasce literas eidem Sanctitati Vestræ

ſcribam, in eum finem, ut ipſi quàm humillimas gratias agam, non ſolùm de eo Brevi, omnis benignitatis & clemẽtiæ pleno, quo Sanctitati veſtræ me dignari viſum eſt, quod ſummo honori duco: ſed etiam ob multa, eáque inſignia, quæ mihi præſtitit, pietatis officia Dominus Legatus, cùm me in gremium Sanctæ Eccleſiæ recepit: & me quamplurimis ſalutaribus inſtruxit monitis. Adeóq; illius protectionis ergò, quam dudũ ipſa Sãctitas Veſtra ſibi dignata eſt aſſumere circa meũ filium, meámque filiam. Id autem veſtræ Sanctitati aſſevero, quòd ipſe mecum, mei inquam liberi, debemus, ab illa omne noſtrum qualecúmque eſt bonum profiteri extitiſſe, ac ei acceptum deberi. Ita etiam nullos unquam fore, qui maiorem ei deuotionẽ habeant, ipſi ſcilicet Sanctitati Veſtræ, & Sacroſanctæ Sedi: nec qui plùs per omnia & in omnibus obedientiæ rependant omnimodæ, inquam, ac humillimæ. In eo affectu expecto dum me ſua Sanctitas ſuis mandatis cohoneſtet; eidémque ſupplicabo ut mihi ſuam ſancti favoris gratiã impertiatur. Deum autem oro, Sanctiſſime Pater, ut ſibi omnium ſuorum ſa-

crorum desideriorum complementum tribuere dignetur. Dat. Parisiis hodie 20. Martii anno 1597.

Vestræ Sanctitatis devotissima & obedientissima filia

CARLOTTA CATHARINA TRIMOLLIA.

Supra autem,

Ad Sanctissimum Patrem Dominum D. nostrum Clementem VIII.

Responsio Sanctissimi Domini D. nostri Papæ Clemẽtis 8. ad Illustrissimam D. Principissam Condæi, post ejus conversionẽ.

CLEMENS PP. VIII.

DILECTA *in Christo filia Nobilis mulier salutem & Apostolicam benedictionẽ. Antea quidem, Cum ex literis dilecti filii*

nostri Alexandri Cardinalis de Florentia, nostri & hujus sanctæ Sedis Apostolici Legati, de tuæ nobilitatis conversione, & intra gremiũ Catholicæ Romanæ Ecclesiæ reductione accepissemus, summam in Domino voluptatem cepimus, & singulares Deo, & Patri misericordiarum gratias egimus: nunc autem lectis literis tuis, quibus tu ipsa id nobis significas, tantámque erga nos, & hanc sanctam Sedem, unà cum filiis tuis pietatem, & devotionem ostendis, iterum magno spiritali gaudio exultavit cor nostrum in Deo, qui secundum divitias bonitatis suæ, non permisit te ancillam suam diutiùs jacere in tenebris, sed eduxit te in admirabile lumen suum, & lùcem Catholicæ veritatis. Gratulamur tibi filia, Deúmque bonorum omnium auctorem, quod sæpè pro te fecimus, nunc maximè precamur, ut opus suum in te confirmet, atque custodiat, & sua dona tueatur. Te verò hortamur, ut quanta fecerit tibi, is qui potens est, crebrò consideres, Téque ad ejus gloriam pro tua virili parte procurandam, toto ex corde impendas: quod te facere non dubitamus, & facturam confidimus, eadem diuina gratia juvante, quæ Te potenter & suaviter ad viam salutis attraxit. Sed egregiè in primis de Catholica Religione, de amplissimo regno isto, &

cipe filio, Nobis unicè dilecto, piè, & Catholicè educando: qui ea præstanti indole, iis naturæ ornamentis, in spem tantæ Successionis adolescit, quod cùm feceris, illi ipsi, quem tantoperè amas, optimè consulueris. Nam pro tua prudentia intelligis, & regna in Dei manu esse, & omnem veram fœlicitatem ex eo pendere, ut illi demum fœlices & florentes sint, qui cum Deo, & ejus Ecclesia Catholica firmissimè cohærent. Contra verò qui ab eo, ejúsque Ecclesiæ unitate discedũt, infelicissimi meritò sint existimãdi. Quod multis & antiquis exemplis, & recentibus approbatur. Nos verò & nobilitatem tuam, & filios tuos paterno affectu prosequimur, & vos in Christo crescere in virum perfectum, & omni cœlesti gratia abundare semper optamus. Cætera hoc de genere idem Cardinalis, & noster Apostolicus Legatus, qui te & tuos sincere in Christo diligit, copiosiùs exponet, & nos Tibi Apostolicam nostram benedictionem impertimur. Datum Romæ apud Sanctum Petrum sub annulo Piscatoris, die vltima Maii M.D.XCVII. *Pontificatus nostri anno sexto.* Subsignatum erat inferiùs, *Syluius Antonianus.* & in superscriptione, *Dilectæ in Christo filiæ Nobili mulieri, Principissæ Condensi, Matri.* & obsignatum D. Petri sigillo.

QVONIAM verò postquàm fuit absoluta Illustrissima Principissa, & in gremium Ecclesiæ recepta: & quia jam de Principe filio ejus actum erat, & ipse Illustrissimo ac Reverendissimo Domino Cardinale Gondy Ecclesiæ fuerat reconciliatus, deinceps habita est ratio Illustrissimæ puellæ Leonoræ Borboniæ filiæ ipsius, ut juxta sacros Canones reciperetur, pro ætatis suæ conditione, suíq; status dignitate: sicque cum illa aliter agere oportere visum est, in sequenti ut disputatione breviter ostenditur.

Disputatio de reductione infan-

Ecclesiæ puella novem annorum cum dimidio, & nutrita ab hæreticis parentibus, mortuo patre & matre conversa: Præsupponebatur non teneri abjurare ex Concilio Tolosano, anno 1229. cap. 2. quo cavetur, quod universi, tam mares, quàm fœminæ, masculi à decimoquarto anno, & supra, & fœminæ à duodecimo abjurent omnem hæresim, & idē in Concilio Biterensi cap. 31.

IDEO conclusum fuit puellam esse visitandam, & secundum indolem ipsius esse procedendum: quia in illa ætate possunt esse vel doli capaces, & habere aliquod ingenii acumen, vel certè acrioris ingenii & judicii, ut possent malitias hæreticorum comprehendere juxta institutionem parentum, vel etiam non doli capaces, & absque aliqua malitia.

PRIMO casu, quo ignorantia

ſuffragatur ætatis, eſſet manus quædam impoſitio adhibēda,nō reconciliatoria, ſed curatoria, & quædam manus extenſio cū oratione invocato Spiritu Sancto paracleto.

SECVNDO caſu, eſſet locus mitiſſimę pœnitētię,quia ſi illud, nimirùm acrimonia ingenii& judicii,eſt naturæ & indolis aliquo vitio, ſperari poteſt, puellam eſſe facilè depoſituram, & emendatiorem futuram creſcente ætate. Ac etiam nulla eſt pœnitentia in hoc caſu,in quo puella à parentibus decepta eſt: Et ideo ab omnibus pœnis hæreticorum excuſanda eſt, Iure ita diſponēte: Et omnino manus impoſitio reconciliatoria ſufficeret:nec aliqua alia ſolēnitas neceſſaria eſt, poſt duo-

Catholica institutio & educatio.

QVA propter examinata puella, & reperta illa absque aliqua naturæ malitia, videbatur esse in tertio casu, nec requiri ullam solemnitatem. Hac de causa, attenta personæ nobilitate, fuit per Illustrissimum ac Reverendissimũ Dominum D. Legatum à Latere summi Pontificis, Sanctæq; Romanæ Sedis in regno Franciæ Alexandrũ Medici Cardinalem & Archiepiscopum Florentiæ extensa manus super Illustrissimã Dominam Leonorã Borboniam, Protoprincipis sororem, puellam novem annorum, mensium undecim, undecimque dierum, 10. Martii anni 1597. cum invocatione Spiritus sancti, ut supra dictũ est in primo casu.

ITA ergo ad exemplum Illustrissimi Legati agere debent quibus animarum salus cõmissa est, ratione habita ætatis, personarũ.

& ſtatus: nec enim omnia omnibus conveniũt. Maiores verò natu diſciplina ſeveriori coërceri debent. Cum parvulis autem Eccleſia pia mater facilè diſpenſare ſolet. Atque ut hæc omnes pleniùs intelligant, ex Iure ipſo ita probare poſſumus, non ſatis eſſe, ut aliquis ſchiſmaticus aut hæreticus ſimpliciter abjuret hæreſim, & errorem, aut ſchiſma in quibus priùs verſaretur, niſi etiã de cætero ipſum irregularitatis impedimentum, quod omnes hæretici de facto incurrunt, tollatur per deſpenſationem Summi Pontificis. Regula Iuris ita ſe habet. Quiſquis eſt vel fuit Schiſmaticus aut hæreticus, irregularis eſt, etiã ſi converſus & admiſſus ad gremium Eccleſiæ pœnitentiam pe-

Quia licet delictum per pœnitẽtiam & abjurationem sit purgatum, non tamen est sublatũ impedimentum, sive irregularitas ex delicto oborta, & propterea nisi despensatum fuerit cum tali schismatico, sive hæretico, ad unitatem Ecclesiæ reverso, ad beneficia & dignitates Ecclesiasticas promoveri non poterit, ac irregularem quoque remanere pronunciavit Maiolus lib. 5. de irregular. cap. 46. & in hoc casu solus Papa potest dispensare, ut Panormitanus &c.

FINIS.

nis
urg
i in
aria
tere
a ci
, a
, a
elir
, a
men
. de
cast
, u